

Obraćanje predstavnik sigurnosti Ujedinjenih nacija

visokog Vijeću

Vrijedi izgovorena riječ.

Gospodine predsjedavajući, uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,

Uvažena predsjedavajuća Predsjedništva Bosne i Hercegovine,

Za dva dana, 8. maja, obilježit ćemo osamdesetu godišnjicu završetka Drugog svjetskog rata u Evropi. Tog dana konačno je okončana Hitlerova agresija, ali tek nakon nevjerovatnog gubitka ljudskih života i dubokih ožiljaka koje je ostavila čovječanstvu. Osamdeset godina kasnije, i dalje oplakujemo žrtve te agresije. Istovremeno, ovi događaji nas podsjećaju da je sprječavanje rata i mirno rješavanje sukoba moguće unutar poretka zasnovanog na pravilima. Upravo je ovo tijelo, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, odgovor onih koji su vjerovali, i koji i dalje vjeruju, da su život u miru i slobodi prvo i temeljno pravo svakog ljudskog bića.

Ubrzo nakon toga, krajem maja, u Daytonu, Ohio, okupit će se predstavnici zemalja NATO-a, šire međunarodne zajednice, te Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije kako bi obilježili tridesetu godišnjicu Daytonskog mirovnog sporazuma, kojim je

okončano krvoproliće i genocid počinjen između 1992. i 1995. godine. Rat u Bosni i Hercegovini vratio je u Evropu stare strahote, zvjerstva i ljudsku patnju kakve nije doživjela od kraja Drugog svjetskog rata. Daytonski sporazum iz 1995. predstavljao je uspješan odgovor na ovaj sukob i bio je moguć isključivo utemeljen na pravilima, Povelji Ujedinjenih nacija, uključujući Poglavlje VII, te dogovorenom rješenju koje je otvorilo put ka zajedničkoj budućnosti u regiji nakon raspada Jugoslavije. Ovaj mirovni sporazum iz Daytonu sadržavao je *ad hoc* mehanizme i instrumente međunarodne kontrole za očuvanje održivog mira koji uključuje ljudska prava i funkcionalnu demokratiju.

Osvrćući se na ova dva značajna datuma, prije nego što započnem svoje obraćanje Vijeću sigurnosti UN-a kao visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, želio bih odvojiti trenutak da promislim o vrijednosti života nad smrću, principu mira nad neprijateljstvom i prednostima humanosti nad divljaštvom. U tom kontekstu, želio bih s vama podijeliti lični utisak koji smatram važnim: u posljednje vrijeme mi se sve češće obraćaju građani svih etničkih pripadnosti s pitanjem: „Gospodine Schmidt, možete li se pobrinuti da ponovo ne dođe do rata?“ Na to uvijek odgovaram da ne vidim opasnost od izbijanja rata, jer niko ne želi ponovo prolaziti kroz takvo iskustvo. Nažalost, zapaljiva politička retorika, uvrede i ignoriranje zločina i terora koji su kulminirali genocidom u Srebrenici dovode u pitanje političku volju za očuvanjem daljeg postojanja Bosne i Hercegovine kako je navedeno u članu 1. Ustava. Moram dodati da međunarodna zajednica i susjedne zemlje u stvarnosti nisu slijedile takve pokušaje.

Poštovani članovi Vijeća sigurnosti,

Od mog imenovanja od strane Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira (PIC), 27. maja 2021. godine, imao sam čast da generalnom sekretaru i Vijeću sigurnosti UN-a podnesem osam izvještaja o implementaciji Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, poznatijeg kao Daytonski mirovni sporazum.

Moje ovlasti, koje je visokom predstavniku dao Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira, ponovo su potvrđene, prihvaćene i pozdravljene u Vijeću sigurnosti UN-a Rezolucijama 1031, 1174, 1247 i drugima. Dejtonski sporazum nije bio tek običan pravni dokument. Trideset godina nakon potpisivanja, on i dalje predstavlja temelj demokratske i multietničke strukture Bosne i Hercegovine. Aneks IV, Ustav ove države, složen je dokument koji bi se mogao unaprijediti kroz dalji demokratski razvoj. Implementirana pravila i zaštitni mehanizmi kojima se štite zastupljenost i učešće tri konstitutivna naroda i Ostalih u odlučivanju uključuju i prava na zaštitu od diskriminacije svih birača u Bosni i Hercegovini. Svi konstitutivni narodi nisu politički homogeni, već doprinose bogatstvu različitih političkih stavova, izvan njihove etničke ili vjerske pripadnosti. To je potvrđeno u presudama u tkz. slučajevima „Sejdić-Finci“ Evropskog suda za ljudska prava 2009., kao i drugim odlukama, poput slučaja Komšić i Ljubić pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. Ove presude, koje se odnose na izborne zahtjeve, još uvijek nisu provedene. Hrvatske političke stranke u zemlji, također uz podršku premijera Hrvatske, jasno su izrazile svoj stav u vezi sa ovim pitanjem. Premijer Hrvatske je također naglasio da je ovo pitanje posebno važno u pogledu evropskih integracija Bosne i Hercegovine. U ovom trenutku kada je BiH pozvana da započne pregovore o budućem članstvu u Evropskoj uniji, potreba za ustavnom reformom, ne samo u ovom kontekstu, postaje i očigledna i neophodna. To mora da osigura *pouvoir constituant* naroda i građana Bosne i Hercegovine i njihovih legitimno izabranih predstavnika. Međunarodna zajednica, na osnovu svojih nadležnosti dogovorenih i utemeljenih Daytonskim sporazumom, može pružiti podršku u ovom procesu. Dozvolite mi da pojasnim. Kolonijalizam je potlačenim narodima oduzimao njihovo individualno i kolektivno pravo odlučivanja. U Bosni i Hercegovini, pravo odlučivanja pripada svima – ne kroz jednostrano djelovanje protiv međunarodno dogovorenog ustava i zakona, već kroz njegovo unapređenje i izmjene. Zahtjevi Evropske unije o neophodnosti usvajanja međunarodno priznatog

sistema prava – uz stabilne institucije koje garantiraju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava te poštovanje i zaštitu manjina – kako je navedeno u Kopenhaškim kriterijima, ukazuju na smjer kojim treba ići. Trenutni status Bosne i Hercegovine, utemeljen na ovlaštenju iz Poglavlja VII Povelje UN-a, tada bi mogao biti okončan. Nadalje, time bi se mogli steći uslovi da se mandat *ad hoc* institucija Daytonskog mirovnog sporazuma polagano i postepeno privodi kraju.

Dame i gospodo,

Danas sam došao da vas obavijestim da su se uslovi za potpunu implementaciju civilnih aspekata Mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini znatno pogoršali u odnosu na prethodne izvještajne periode. Posebno je prvi kvartal ove godine obilježen značajnim porastom tenzija, što nesumnjivo predstavlja najozbiljniju krizu u zemlji od potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Mogu ovdje podvući da vidim političku krizu, ali još uvijek nemam indicija za sigurnosnu krizu.

Kao što je navedeno u mom izvještaju, naglo pogoršanje situacije proisteklo je iz reakcija na prvostepenu presudu Suda Bosne i Hercegovine kojom je osuđen predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik. Gledajući unazad, nedavni postupci djeluju kao namjerna kulminacija politika koje su dugo osmišljavane i pripremane, a na koje sam redovno ukazivao u prethodnim izvještajima. Stoga, posljednji razvoj događaja predstavlja jednostavno iskorištavanje prilike koju je presuda otvorila.

Nakon presude, gospodin Dodik je pojačao napade na ustavni poredak zemlje, nalažući vlastima Republike Srpske da usvoje zakone kojima se faktički zabranjuje djelovanje državnog pravosuđa i tijela za provođenje zakona na teritoriji Republike Srpske, te čak stavio na stol nacrt entitetskog ustava, jasno aludirajući na *de facto* secesiju. Taj nacrt ustava, koji je vrlo složen dokument, objavljen je ubrzo nakon presude. Brzina kojom su i taj dokument i nacrti zakona

postali javni jasno upućuje na to da su bili pripremljeni znatno unaprijed.

Prvo, ovi akti i ovi zakoni u osnovi su u suprotnosti s provedbom Daytonskog mirovnog sporazuma i njegovih aneksa. Shodno tome, Ustavni sud je poništio sve ove zakone koje je donijela Narodna skupština RS.

Drugo, oni ugrožavaju teritorijalni i društveni integritet zemlje i njenih naroda izvršavanjem secesionističkih djela.

I treće, oni također stvaraju pravnu i izvršnu nesigurnost uspostavljanjem entitetskih zakona i institucija koje su u suprotnosti sa i konkuriraju državnim zakonima i njihovim nadležnostima. Zbog toga je potrebno da institucije stvorene u Daytonu, poput Ustavnog suda, spriječe raspad ove zemlje, a kada je u pitanju zaštita funkcionalnosti države, potrebne su također i moje pravne nadležnosti kao visokog predstavnika.

Kao posljedica svega, koalicija na državnom nivou je doživjela ozbiljan udarac, zamah pristupanja Evropskoj uniji je zaustavljen, funkcionalnost države se podriva, a reforme su marginalizirane. Ovaj razvoj događaja nije nepopravljiv, ali je ozbiljan. Potrebno ga je riješiti bez odlaganja, a zahtijeva aktivno učešće međunarodne zajednice.

Poštovani članovi Vijeća sigurnosti,

Kao što sam napomenuo u svom sadašnjem izvještaju, opća ekonomska situacija se za sada čini stabilnom uprkos trenutnoj krizi. Međutim, demografska situacija u zemlji se ne poboljšava. Veliki gubitak mladih i kvalificiranih građana ove države predstavlja prepreku ekonomskoj i društvenoj održivosti zemlje. Da bi se bolje razumjela opasnost potrebno je imati bolje podatke, po mogućnosti u obliku novog popisa stanovništva. Nažalost, diskusija o novom popisu stanovništva je u velikoj mjeri politizirana. Ovih dana upravo čekamo na novi izvještaj UNFPA o demografskom stanju u zemlji.

U kombinaciji sa vrlo očitom degradacijom okoliša i učestalim prirodnim nepogodama, može se sa sigurnošću zaključiti da svakodnevni život u Bosni i Hercegovini ne postaje lakši.

U ovim teškim vremenima, Bosna i Hercegovina je na svojoj strani imala nepokolebljivu podršku međunarodne zajednice protiv ove egzistencijalne prijetnje. Sve članice Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira i veliki broj članica UN-a reagirali su na ove politike izražavajući svoju zabrinutost, pozivajući na zaustavljanje takvih remetilačkih aktivnosti i naglašavajući, između ostalog, svoju nepokolebljivu podršku punoj provedbi Daytonskog mirovnog sporazuma i jedinstvu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine. Od najvećeg je značaja nastaviti dalje sa ovim naporima.

Također bih želio izraziti svoju zahvalnost Vijeću sigurnosti UN-a što je nedvosmisleno potvrdilo svoju predanost suverenitetu, nezavisnosti, jedinstvu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine u potpunosti u skladu s Daytonskim mirovnim sporazumom.

Ovu izjavu smatram iskrenom podrškom Bosni i Hercegovini.

Primjećujem da se srpska zajednica nije odazvala na nezakonite direktive g. Dodika. Na primjer, na pripadnike srpske nacionalnosti, koji rade u državnim institucijama, vršen je pritisak da napuste svoja radna mjesta, ali ovi pozivi i prijetnje su uglavnom ostali bez odgovora. Uprkos teškoj političkoj situaciji, ni ja nemam sumnji u pogledu predanosti srpske zajednice kada govorimo o evropskom putu BiH. To su jasno rekle i opozicione stranke PDP, SDS i druge.

Bošnjačka zajednica je uprkos napetostima uspjela ostati mirna i nastaviti putem strpljivog dijaloga kako bi, između ostalog, zadržala i evropske integracije ove zemlje na stolu.

Što se tiče hrvatske zajednice, također primjećujem stalnu proevropsku opredijeljenost kao i povećanu spremnost za učešće u međuetničkom dijalogu, uključujući i lokalne sporove. Slučaj

Centralne zone u gradu Mostaru, o čemu se detaljnije možete informirati iz mog izvještaja, bez zauzimanja strana, predstavlja dobar primjer. U ovom konkretnom slučaju, više bih volio da lokalni akteri međusobno pronađu rješenje, nego da rješenje donese međunarodna zajednica. Dobra volja postoji i treba je poticati kako bi se uklonila buka koju šire neki akteri. Povjerenje dajemo onima koji ostaju posvećeni tome da osiguraju miran suživot u jednom gradu. Kako čujem, gradonačelnik Kordić i predsjedavajući Gradskog vijeća Rahimić preduzeli su konkretne korake za rješavanje situacije. Sačekat ćemo i vidjeti.

Budimo jasni oko toga da narod Bosne i Hercegovine može živjeti i živi zajedno. U velikom dijelu, zajednice u zemlji ne podržavaju ekstremizam ili secesionizam. Za to postoje brojni dokazi u svakodnevnom životu, ali etnocentrična politika previše vremena troši na stvaranje podjela unutar zajednica umjesto na njihovo ujedinjenje.

Svjedočimo i dobrim i lošim događajima koji se odvijaju u isto vrijeme. Uzimajući to u obzir, koji je put naprijed?

Kao što sam ranije izvijestio, diskriminacija ostaje i dalje složen problem koji obuhvata mnoga pitanja i grupe. Stoga ponovo pozivam političke lidere u Bosni i Hercegovini da pokrenu sveobuhvatne ustavne i zakonske reforme kako bi se riješio ovaj problem.

Iako se ustavni okvir mora poboljšati, prošli pokušaji su pokazali osjetljivost ovog pitanja. Važno je imati na umu da je Bosna i Hercegovina država tri konstitutivna naroda, predstavnika Ostalih i svih građana, te da se zaštita koja se pruža svima mora sačuvati uz uklanjanje diskriminacije iz trenutnog ustavnog okvira.

Takav proces ustavne reforme trebao bi biti usmjeren i na rješavanje 14 ključnih prioriteta Evropske komisije. Nepotrebno je reći da postoji znatno preklapanje između 14

ključnih prioriteta i ciljeva Agende 5+2, što je osnova moga djelovanja u skladu sa odlukom PIC-a. Jačanje vladavine prava je jedno od najvažnijih pitanja. Stoga koristim ovu priliku da ponovim da put naprijed također zahtijeva spoznaju da se Dayton i agenda reformi Evropske unije međusobno nadopunjuju.

Zadatak izmjene ustava na način koji je u potpunosti kompatibilan s normama Evropske unije nipošto nije lak. Predlažem da svi oni koji su zainteresirani za osiguranje svijetle i prosperitetne budućnosti za Bosnu i Hercegovinu organiziraju konferenciju o ovim pitanjima.

Pitanje državne imovine u Bosni i Hercegovini i dalje je neriješeno. Ovo pitanje i dalje predstavlja značajnu prepreku ekonomskom razvoju zemlje. S obzirom na izazove prouzročene trenutnim nedostatkom državnog zakonodavstva o ovom pitanju, postoji potreba da međunarodna zajednica ostane angažirana. Kao dio Agende 5+2, ja također ispunjavam svoju obavezu da omogućim i olakšam pokretanje tog procesa.

Prema tome, izazovi s kojima se suočava Bosna i Hercegovina su složeni i raznoliki. Ali, budimo jasni: ozbiljna kriza s kojom se Bosna i Hercegovina trenutno suočava rezultat je ozbiljnih napada na Dejtonski mirovni sporazum od strane nekih koji imaju političku odgovornost, uključujući ustavni i pravni poredak Bosne i Hercegovine. Oni pogrešno tumače Dejton. Dejtonski sporazum treba razvijati demokratski i razgovorom, a ne dovoditi ga u pitanje.

Svako u Bosni i Hercegovini treba razumjeti da ni jedan pojedinac nije iznad zakona. Naprotiv, svako mora poštovati vladavinu prava.

Cijenjeni članovi Vijeća sigurnosti, da zaključim:

Bosna i Hercegovina se suočava s teškim vremenima. Niko prije trideset godina ne bi očekivao da će međunarodna zajednica danas biti toliko potrebna kao što jeste. Ali, Mirovni sporazum koji je ovo Vijeće sigurnosti UN-a podržalo prije

trideset godina i dalje je temelj na kojem se može graditi budućnost Bosne i Hercegovine sa svojim suverenitetom, teritorijalnim integritetom i političkom nezavisnošću. Ponovno otvaranje ili redefiniranje Mirovnog sporazuma dovodi u pitanje same temelje mira i prosperiteta u Bosni i Hercegovini. To ne znači da ne bismo trebali razgovarati o potrebnim izmjenama i dopunama ovog ustava.

Put naprijed uključuje suprotstavljanje prijetnjama i napadima na same njegove temelje, ali i provođenje značajnih reformi, uključujući kontekst evropskih integracija zemlje. Radi se o jačanju institucionalne stabilnosti i funkcionalnosti države i nastavku jačanja integriteta izbora u svjetlu općih izbora u zemlji 2026. godine. Na tome treba biti fokus.

Visoki predstavnik kao međunarodna *ad hoc* institucija nikada nije bio zamišljen da bude stalna funkcija. Ali težnje Bosne i Hercegovine za evropskim integracijama će, u doglednoj budućnosti, biti izgrađene na dejtonskom sistemu kao temelju njenog ustavnog poretka. Bosna i Hercegovina je potpuno reorganiziran subjekt međunarodnog prava i pravni sljednik Republike Bosne i Hercegovine, i ne postoje drugi subjekti međunarodnog prava u BiH.

Međutim, mora se jasno staviti do znanja da međunarodna zajednica na kraju ne može određivati budućnost zemlje. Impulsi i smjernice moraju dolaziti s domaćeg terena. Stoga pozivam političke lidere širom zemlje da nastave svoj put ka punoj evropskoj integraciji, provedu reforme i izgrade demokratsko društvo sa dobrom upravom, koja osigurava prosperitet sadašnjoj i budućim generacijama.

Međunarodna zajednica mora nastaviti pružati svoju podršku i pomoć kako bi pomogla zemlji i narodu Bosne i Hercegovine da oblikuju svoju budućnost i uvjerila ljude u ovoj zemlji da nisu zaboravljeni.

U zaključku, želio bih iskoristiti ovu priliku da zahvalim

vama i vašim vladama na nepokolebljivoj podršci koju ste pružili Bosni i Hercegovini, kao i Uredu visokog predstavnika. Ova podrška je posebno relevantna i u vezi s neophodnim izvršnim odlukama koje moraju biti donesene u skladu sa ovlaštenjima koja su meni dodijeljena kao visokom predstavniku. Kada ne postoji druga opcija to mora biti posljednje sredstvo.

Hvala vam.